

Ks. Jerzy Chmiel

HISTORYCZNOŚĆ JEZUSA CHRYSYTA W ŚWIELE ANTYCHRZEŚCIJAŃSKICH GRAFFITI Z HERODIUM

Widoczne z daleka ruiny pałacu Heroda Wielkiego, zwanego Herodium (gr. Herodeion, dzisiaj Gebel el-Fureidis albo „Góra Franków”), położonego 5 km na południowy wschód od Betlejem, są dzisiaj badane przez archeologów z biblijnej szkoły franciszkańskiej w Jerozolimie¹. V. Corbo odkrył tam liczne graffiti, które następnie E. Testa poddał gruntownej analizie². Przedmiotem naszego zainteresowania są rysunki oznaczone nn. 23—24, znajdujące się w kwaterze 4 tepidarium w Herodium.

1. Na pierwszym rysunku znajdują się cztery litery hebrajskie: *alef, lamed, yod, he*. Pod spodem dwa znaki: *taw* w formie krzyża łacińskiego i cyfra rzymska VI. Testa interpretuje to następująco. Cztery litery przedstawiają imię *El* ze starym sufiksem *-iyah* (znanym np. z Qumran, ze zwoju Iz). Byłaby więc to aluzja do zawołania Jezusa na krzyżu „El(iyah), El(iyah), czemuś mnie opuścił”. Poza to wezwanie Eliasza było w czasach żydowskich na ustach wszystkich umierających. *Taw* — w kontekście prorocstwa Ezechiela — było dla Żydów znakiem zbawienia, a dla judeochrześcijan — symbolem krzyża. Cyfra VI (pisana tak również po aramejsku!) oznaczała niepowodzenie jakiejś akcji — tak to również wyjaśnia Marek diakon, symbolista z II w.³ Rysunki te zatem przedstawiałyby fiasko ofiary krzyżowej Jezusa Mesjasza.

2. Inny rysunek przedstawia skomplikowany monogram złożony z liter A i O oraz skrótów IH(sou) X(risto)Y. Należałoby go więc czytać: „AO Jezusa Chrystusa”. AO może oznaczać cykl działania zaczęty ale nie dokończony — chodzi tu o misję Jezusa Chrystusa.

3. Zgrabny rysunek osła (o wymiarach 12 × 15 cm) spoglądają-

¹ Streszczenie referatu wygłoszonego na posiedzeniu sekcji biblijno-liturgicznej Polskiego Towarzystwa Teologicznego w Krakowie dnia 4 XII 1973.

² E. Testa, *Herodion IV. I graffiti e gli ostraka* (Studium Biblicum Franciscanum, 20), Jerusalem 1972. Tenże, *Il graffito blasfemo dell'Herodion*, w: „L'Osservatore Romano”, 11 luglio 1973, s. 6.

³ Zob. E. Testa, *Il simbolismo dei giudeo-cristiani*, Gerusalemme 1962.

cego apatycznie na rosnącą przed nim roślinkę (wysokość 6 cm). Pod tym jak gdyby w formie objaśnienia skrót ICX ze znakiem skrótu. Nie ulega wątpliwości, że chodzi tu o słowa I(esou)C X(ristos). A w formie bluźnierstwa pomiędzy monogramem a osłem rysunek fallus incircumcिसus w pochwie.

Wiadomo, że Talmud nazywał Chrystusa osłem. Warto przy tej okazji przytoczyć odpowiedni fragment z opowieści Rabbi Jozua ben Hananiah: „Niektórzy mędrcy rzymscy zwrócili się do pewnego dnia: Opowiedz nam jakąś historyjkę. On im rzekł: Pewnego razu była mulica (tzn. Matka Boska), która miała mulátko (tzn. Jezusa), nad którego głową widniał napis, że domowi swego ojca wyrządził szkodę na sto tysięcy zuz. A oni mu odrzekli: Czy mulica może porodzić? Wówczas on na to: Właśnie, przecież mówiłem wam, że chodzi o bajkę.” Kryptogram osła na oznaczenie chrześcijan był znany w Rzymie, wystarczy przytoczyć ów znany z Palatynu, gdzie przed ukrzyżowaną postacią z głową osła „Alexamenos adoruje Boga”.⁴

Kto mógł być autorem tych wrogich chrześcijanom i bluźnierczych rysunków w Herodium? Mógł być nim jakiś zwolennik pseudo-Mesjasza, Bar Kochby. Omawiane bowiem graffiti pochodzą z lat 130 po Chr. Jest to okres powstania Szymona Bar Kochby (132—135), nazywanego inaczej Bar Koseba, Kosiba, Kokeba. Dla wielu żydów stał się on Mesjaszem, do czego przyczynił się niewątpliwie wielki rabbi Akiba ben Josef⁵, stosując do niego zapowiedzi z Lb 24, 17 i Ag 2, 6. Herodium było jednym z punktów oporu powstańców w 135 r. i wymienione rysunki mogły wchodzić w skład akcji propagandowej przeciwko chrześcijanom. Bar Kochba prześladował chrześcijan, o czym wyraźnie pisze współczesny mu św. Justyn (Apol I, 31; PG 6, 376): „W czasie wojny żydowskiej, która się niedawno toczyła, Barchocheba, wódz powstania, rozkazał torturować tych chrześcijan, którzy nie wyparli się Jezusa jako Mesjasza i nie bluźnili mu.” Bluźniercze rysunki jednego z fanatycznych zwolenników nowego Mesjasza służą nam dzisiaj jako jeszcze jeden dowód na historyczność postaci Jezusa Chrystusa. Widać z nich, jakie fakty z życia Jezusa, prawdy wiary chrześcijan, były szczególnie atakowane i wyśmiewane: dziewicze narodzenie Jezusa i wartość ofiary krzyżowej jako ofiary zbawczej, mesjańskiej.

Kraków

KS. JERZY CHMIEL

⁴ Zob. H. Leclercq, *Ane*, w: Dictionnaire d'archéol. chrét. et de liturgie, I, 2, 2041—68. I. Opelt, *Esel*, w: Reallexikon für Antike und Christentum, VI, 564—95. E. J. Bickerman, *Ritualmord und Eselskult*, w: Studies in Jewish and Christian History, w druku (seria: Arbeiten zur Geschichte des ant. Judentums und des Urchristentums, IX, wyd. E. J. Brill, Leiden).

⁵ Zob. P. Benoit, *Rabbi Aqiba ben Joseph, sage et héros du judaïsme*, w: *Exégèse et théologie*, 2, Paris 1961, 340-79 (zob. s. 376 n).